

โปรแกรมพุทธจิตวิทยาวิถีนิเวศภาวนาเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืน สำหรับเยาวชน

Buddhist Psychology Program on Eco-meditation Ways for Sustainable Forest Conservation for Youth

Received: December 04, 2023
Revised: April 03, 2024
Accepted: April 05, 2024

พระมหาญาณภัทร อติพโล¹
Phramaha Yanapat Atipalo
(areepoy2@gmail.com)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธธรรมแนวคิดทฤษฎีจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องและนิเวศภาวนาเพื่อสังเคราะห์แนวคิดพุทธจิตวิทยาวิถีนิเวศภาวนา 2. เพื่อสังเคราะห์คุณลักษณะและปัจจัยของโปรแกรมพุทธจิตวิทยาวิถีนิเวศภาวนาเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืนสำหรับเยาวชน 3. เพื่อพัฒนาและประเมินโปรแกรมพุทธจิตวิทยาวิถีนิเวศภาวนาเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืนสำหรับเยาวชน การวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมวิธีและการวิจัยกึ่งทดลอง โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณและวิธีวิจัยเชิงคุณภาพขยายผลวิธีวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างคือ เยาวชนโรงเรียนมัธยมวัดสำนึกศรี อำเภอดำรงวิทยารัษฎานุบำรุง จังหวัดกระบี่ โดยใช้โปรแกรม G*Power ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 60 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบวัดเจตคติและความตระหนักสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้ของเยาวชนและโปรแกรมพุทธจิตวิทยาวิถีนิเวศภาวนาเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืนสำหรับเยาวชน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติ t-test การวิเคราะห์ความแปรปรวนสองทางแบบวัดซ้ำ (two – way repeated measures ANOVA) และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลวิจัยพบว่า

- แนวคิดพุทธจิตวิทยาวิถีนิเวศภาวนา คือ แนวคิดบูรณาการหลักพุทธธรรมไตรสิกขาและหลักพุทธธรรมปรัดโมะธรรมร่วมกับทฤษฎีจิตวิทยาและแนวคิดนิเวศภาวนา
- คุณลักษณะและปัจจัยของโปรแกรมพุทธจิตวิทยาวิถีนิเวศภาวนา คือ 1. การเห็นความงาม 2. การเห็นคุณค่า 3. การเกิดความกลัวว่าป่าไม้จะหมดไป 4. การเกิดความ

¹ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา ภาควิชาจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Ph.D. Buddhist Psychology, Department of Psychology, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ตั้งใจจะอนุรักษ์ 3. ผลการทดลองโปรแกรมเกิดพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมคือ เจตคติและความตระหนัก 4 ด้าน พบว่า เยาวชนกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าก่อนการทดลองและสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกจากนี้ ผลวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพยืนยันสนับสนุนข้อมูลเชิงปริมาณ พบว่า ผู้เข้าร่วมโปรแกรมได้เกิดพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมในการอนุรักษ์ป่าไม้ซึ่งนำไปสู่การอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ : พุทธจิตวิทยา, นิเวศภาวนา, อนุรักษ์ป่าไม้, เยาวชน

Abstract

This research has three objectives: 1. to analyze the principles of Buddhist Dharma, concepts, Related theories of psychology and ecological prayer to synthesize the concept of Buddhist Buddhist Psychology on Eco - Meditation ways. 2. To synthesize the characteristics and factors of the Buddhist Psychology program on Eco - Meditation ways for sustainable forest conservation for youth. 3. To develop and evaluate the Buddhist psychology Program on Eco - Meditation ways for sustainable forest conservation for youth. This research is a combination of methodology and quasi-experimental research. Using quantitative research methods and qualitative research methods, expand the results of quantitative research methods. The samples are: Youth High School Wat Samnak Khro The sample was assigned using G*Power program with a sample group of 60 people. Quantitative data analysis uses t-test statistics, two-way repeated measures (ANOVA), and qualitative data analysis using content analysis methods.

The research found that:

The concept of Buddhist psychology of the ecological way of meditation is the concept of integrating the principles of Buddha Dharma Trisikkha and the principles of Buddha Dharma Paratokosa together with psychological theory and the concept of eco-meditation. 2. The characteristics and factors of the Buddhist Psychology of Eco-Bhavana program are: 1. Seeing beauty, 2. Appreciation, 3. Fear of forest depletion, 4. Intention 3. The results of the environmental behavior program, namely attitudes and awareness in 4 areas, showed that the experimental youth had a statistically significantly

higher mean score than before the experiment and higher than the control group at the level of .05. Qualitative data supporting quantitative data showed that participants developed environmental behaviors in forest conservation, leading to sustainable forest conservation.

Keywords : Buddhist psychology, Eco-Meditation, Forest Conservation, Youth

บทนำ

ในช่วงประมาณ 20 ปีที่ผ่านมาจะมีการเพิ่มเรื่องการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับการพัฒนาประเทศ แต่สถานการณ์สิ่งแวดล้อมก็ยังคงดูว่าจะแย่ลงเรื่อย ๆ ถึงแม้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 12 (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12, 2564) หนึ่งในปัญหาหลักของสิ่งแวดล้อมคือปัญหาป่าไม้ซึ่งเกิดในหลายลักษณะเช่น ปัญหาการลดน้อยถอยลงของป่าไม้ ความเสื่อมโทรมของของสิ่งแวดล้อมป่าไม้ทั่วโลก เป็นต้น ซึ่งปัญหาเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบโดยรวมของปัญหาสิ่งแวดล้อม เพราะป่าไม้เป็นทรัพยากรพื้นฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาป่าไม้ สาเหตุเกิดจากมนุษย์ซึ่งจำแนกได้ดังนี้คือ การเพิ่มขึ้นของจำนวนของประชากรโลกทำให้เกิดการอุปโภค บริโภคมากยิ่งขึ้นทำให้ทำลายป่าไม้มากขึ้นเป็นเงาตามตัว การเจริญก้าวหน้าของเศรษฐกิจและเทคโนโลยีทำให้ทำลายป่าไม้ครั้งละหลายๆ ตามความเติบโตของเศรษฐกิจ และการพัฒนาของเทคโนโลยี และปัญหาที่สำคัญที่สุดคือปัญหาภายในตัวมนุษย์ เป็นความคิดและจิตใจของมนุษย์เอง เช่น ความไม่รู้ ความเห็นแก่ตัว ความโลภ เป็นต้น ถือว่าเป็นปฐมเหตุของปัญหาป่าไม้ที่เกิดจากมนุษย์เลย

ปัญหาป่าไม้ที่ยังแก้ปัญหาก็ยังไม่ได้พอส่วนหนึ่งอาจเกิดจากแก้ปัญหายังไม่ยั่งยืน ดังนั้นการแก้ปัญหাপ่าไม้แบบยั่งยืนต้องหันกลับเข้ามาแก้ที่ภายในตัวมนุษย์ (คำวิเศษ เพ็งวันสวรรค, 2561) ความยั่งยืนเป็นคำที่ได้รับเลือกให้เชื่อมช่องว่างระหว่างการพัฒนา กับสิ่งแวดล้อมการจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืนได้รับการอธิบายว่าเป็นการมีส่วนร่วมของป่าไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน อันเป็นการพัฒนาที่สามารถทำได้ในเชิงเศรษฐกิจ เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และเป็นประโยชน์ต่อสังคม และสมดุลความต้องการในปัจจุบันและอนาคต

โดยกลุ่มเยาวชนเป็นกลุ่มที่มีโอกาสได้รับผลกระทบจากปัญหาสิ่งแวดล้อมในอนาคตข้างหน้ามากกว่าบุคคลในกลุ่มอื่นของสังคม (ชลธิรา ชาวบ้านกร่าง, 2561) หากตัวเยาวชนเองซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่มีความตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมและเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหามากขึ้นการถ่ายทอดความรู้ด้านป่าไม้ให้แก่กลุ่ม

เยาวชนคนรุ่นใหม่ เพราะมองว่าทุกคนล้วนก็ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอยู่แล้ว แต่จะมีแค่คนกลุ่มเดียวเข้าใจและดูแลป่าไม้ก็คงไม่ได้ เยาวชนเป็นช่วงวัยที่เปิดรับความคิดถ้าได้เรียนรู้และกระตุ้นความรู้สึกรักภายในเกี่ยวกับป่าไม้ที่ก็จะเข้าใจก็จะเกิด “ความสัมพันธ์กับป่าไม้” มากยิ่งขึ้นอีกอย่างเราเชื่อว่าเยาวชนถ้าเราใส่ข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมเข้าไป ไม่ว่าเขาจะเติบโตไปเป็นอะไรก็ตามเขาก็จะมีจิตวิญญาณและความ เป็นนักอนุรักษ์อยู่ในตัว

การรักษาป่าและทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ มีหลากหลายวิธี แต่วิธีการหนึ่งที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนนั้นคือ การให้โอกาสเด็กและเยาวชนได้เรียนรู้จากธรรมชาติรอบตัวของเขา มีความรู้ ความเข้าใจ เกิดความรัก ความผูกพันและหวงแหนในป่าไม้ โดยการจัดกิจกรรมที่เน้นให้เยาวชนได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง เรียนรู้จากวิถีการดำรงชีวิตและปรับตัวให้อยู่ร่วมกับป่า ด้วยการผสมผสานความรู้หลักการทางศาสนาและจิตวิทยา

นิเวศภาวนา (Eco-Meditation) มีแนวคิดที่ว่า มนุษย์สามารถใช้ป่าไม้ในการแสวงหาความจริง สัจธรรมและคำตอบของชีวิต รวมไปถึงการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับป่าไม้ ผ่านพิธีกรรมละกกิจกรรม หลักการในการดำเนินการเน้นเยาวชนเป็นศูนย์กลางคือ ให้เยาวชนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง (learning by doing) เชื่อมโยงกับป่าไม้ของชุมชนที่อยู่รอบ ๆ ตัว ส่วนวิธีการ คือ กระตุ้นให้เยาวชนมีเจตคติ และความตระหนักเห็นความงดงาม ประโยชน์ เกิดความปิติที่จะศึกษาและอนุรักษ์ต่อไป เป็นความรัก ความผูกพัน หวงแหนในป่าไม้ ดังนั้นการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืนตามแนวทางของนิเวศภาวนา คือการส่งต่อจิตวิญญาณแห่งการอนุรักษ์ให้คนรุ่นต่อ ๆ ไปนั่นเอง

จากสถานการณ์ดังที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ศึกษาวิจัยเรื่องของโปรแกรมพุทธจิตวิทยาวิถีนิเวศภาวนาเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืนสำหรับเยาวชน เพื่อให้ที่จะสร้างเจตคติและความตระหนักของเยาวชนต่อป่าไม้ เพราะเจตคติและความตระหนักเป็นพื้นฐานที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและลงการปฏิบัติในการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธธรรม แนวคิด ทฤษฎีจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องและนิเวศภาวนาเพื่อสังเคราะห์แนวคิดพุทธจิตวิทยาวิถีนิเวศภาวนา
2. เพื่อสังเคราะห์คุณลักษณะและปัจจัยของโปรแกรมพุทธจิตวิทยาวิถีนิเวศภาวนาเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืนสำหรับเยาวชน
3. เพื่อพัฒนาและประเมินโปรแกรมพุทธจิตวิทยาวิถีนิเวศภาวนาเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืนสำหรับเยาวชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experimental research) โดยทำการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ สัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านพระพุทธศาสนา ด้านจิตวิทยาหรือพุทธจิตวิทยา ด้านวิถีนิเวศนาการอนุรักษ์ป่าไม้ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ นำผลสังเคราะห์ที่ได้จัดทำโปรแกรมพุทธจิตวิทยานิเวศภาวนาเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืนสำหรับเยาวชนในชุมชน จากนั้น ดำเนินการนำโปรแกรมที่ได้ไปทดลองใช้กับเยาวชนกลุ่มตัวอย่าง สรุปผล วิเคราะห์ผล สังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้รับจากผลของโปรแกรมพุทธจิตวิทยานิเวศภาวนาเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืนสำหรับเยาวชนในชุมชน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิรูปแบบพุทธจิตวิทยาวิถีนิเวศภาวนา เพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืนสำหรับเยาวชน 2) แบบวัดเจตคติและความตระหนักในการอนุรักษ์ป่าไม้ 3) โปรแกรมพุทธจิตวิทยาวิถีนิเวศภาวนาเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืน

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการและเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย 1) การรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อศึกษาแนวคิดพุทธจิตวิทยาวิถีนิเวศภาวนา จากผู้ทรงคุณวุฒิด้านพุทธธรรม จิตวิทยาและการอนุรักษ์ป่าไม้ 17 คน 2) การรวบรวมข้อมูลจากแบบประเมินโปรแกรมพุทธจิตวิทยาวิถีนิเวศภาวนาเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืนสำหรับเยาวชน และ 3) การรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรม

การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้กระบวนการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) ทำการวิเคราะห์ข้อมูลคุณภาพ (Qualitative Data Analysis Technic) QDAT Knowledge 2 วิธี ประกอบด้วย 1) กระบวนการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิค 6' C 2) เทคนิค Triangulation การยืนยัน 3 เส้าการมีข้อมูลการวิจัย 3 มิติที่มีความสัมพันธ์ มีความสอดคล้องในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธี การยืนยันด้วยบุคคล 3 ท่าน การวิเคราะห์เชิงปริมาณ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมศาสตร์ ค่าเชิงพรรณนา (Descriptive analytical statistics) สำหรับอธิบายข้อมูลแบบสอบถามเบื้องต้นของกลุ่มตัวอย่าง วิเคราะห์ค่าสถิติอ้างอิง การเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมก่อน และหลังการทดลองของกลุ่มทดลองโดยใช้ค่าสถิติที่ทดสอบ (t-test for Dependent Samples)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง โปรแกรมพุทธจิตวิทยาวิถีนิเวศภาวนาเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้ อย่างยั่งยืนสำหรับเยาวชน ผู้เขียนขอนำเสนอตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1. หลักพุทธธรรม แนวคิด ทฤษฎีจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องและ นิเวศภาวนาเพื่อสังเคราะห์แนวคิดพุทธจิตวิทยาวิถีนิเวศภาวนา แบ่งเป็น 2 ประเด็น คือ ประเด็นที่ 1 วิเคราะห์หลักหลักพุทธธรรม พบว่า หลักธรรมที่ควรนำมาปฏิบัติเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืนคือ หลักไตรสิกขาและหลักปรโตโมสะ – โยนิโสมนสิการ หลักจิตวิทยาที่นำมาใช้ในการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืนสำหรับเยาวชน คือ ทฤษฎีการสร้างแรงจูงใจของมาสโลว์ และทฤษฎีโน้มน้าวจิตใจผ่านการสื่อสารของคาร์ล ฮอฟแลนด์ ส่วนหลักนิเวศภาวนา ใช้แนวคิดเรื่อง Vision-Quest การเดินทางเข้าป่าค้นพบจากการเดินทางแสวงหาสัจธรรม คำตอบที่ถือเป็นพิธีกรรมแห่งการแปรเปลี่ยนชีวิต (Rite of Passage) ที่กระทำกันในหลาย ๆ วัฒนธรรมและ Eco-Quest เป็นการแสวงหาทางจิตวิญญาณแห่งป่าเพื่อเชื่อมต่อกับธรรมชาติและป่าไม้ ประเด็นที่ 2 สังเคราะห์หลักพุทธจิตวิทยาวิถีนิเวศภาวนา คือ แนวคิดในการอนุรักษ์ป่าไม้ จากการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับจิตวิทยาโดยใช้ พิธีกรรม กิจกรรมและการแสวงหาความงามและคุณค่าของป่าเป็นเครื่องมือ เพื่อสร้างเจตคติและความตระหนักรู้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2. คุณลักษณะและปัจจัยของโปรแกรมพุทธจิตวิทยาวิถีนิเวศภาวนา เพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืนสำหรับเยาวชนแบ่งเป็น 2 ประเด็น คือ

ประเด็นที่ 1 วิเคราะห์คุณลักษณะของโปรแกรมพุทธจิตวิทยาวิถีนิเวศภาวนา เพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืนสำหรับเยาวชนมี 4 ข้อ คือ 1. การเห็นความงาม เห็นประโยชน์ของการมีส่วนร่วมเพราะการอนุรักษ์ป่าไม้เป็นสิ่งที่ทุกคนต้องมีส่วนร่วมเข้ามามีส่วนร่วม 2. การเห็นคุณค่า การที่เยาวชนเห็นความสำคัญของป่าไม่ว่ามีคุณค่ามากเพียงใด ก็จะทำให้เยาวชนเห็นคุณค่ามากขึ้นเท่านั้น 3. การเกิดความกลัวว่าป่าไม้จะหมดไป 4. การเกิดความตั้งใจจะอนุรักษ์ เมื่อเห็นความงามของป่าไม้ เห็นคุณค่าของป่าไม้และเกิดความกลัวว่าป่าไม้จะหมด

ประเด็นที่ 2 วิเคราะห์ปัจจัยของโปรแกรมพุทธจิตวิทยาวิถีนิเวศภาวนา เพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืนสำหรับเยาวชน มี 4 ข้อ คือ 1. สร้างการมีส่วนร่วมเป็นเป้าหมายของการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืน คือ การสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมของ

เยาวชนคนรุ่นใหม่และส่งต่อรุ่นต่อรุ่น ส่งต่อเจตคติและความตระหนักรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 2. เกิดปัญญาในเยาวชนที่จะนำไปสู่จิตแห่งการอนุรักษ์ เกิดกิจกรรมที่ช่วยให้เยาวชนเกิดการเชื่อมโยง 3 มิติ เชื่อมโยงกับตัวเอง เชื่อมโยงกับคนอื่น เชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อม 3. ทำให้เยาวชนเกิดแรงบันดาลใจในการอนุรักษ์การเข้ามามีส่วนร่วมในการพิทักษ์ป่าไม้ 4. มีความรู้เชิงระบบ Systematic Knowledge โดยการเริ่มที่เข้าไปศึกษาความรู้ของป่าไม้และการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างเป็นระบบ

การออกแบบโปรแกรม เพื่อให้ผู้เข้าโปรแกรมได้รับการพัฒนาตามหลักพุทธจิตวิทยาเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืนสำหรับเยาวชนประกอบด้วยแนวคิดและความสำคัญของโปรแกรม วัตถุประสงค์ของโปรแกรม กรอบแนวคิดของโปรแกรมและกิจกรรมในโปรแกรม ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดโปรแกรมพุทธจิตวิทยาวิถีนิเวศภาวนาเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืนสำหรับเยาวชน เป็นลักษณะของโปรแกรมประกอบด้วยกิจกรรม 9 กิจกรรม ใช้เวลากิจกรรมละ 60 – 120 นาที รวมเวลาการทำกิจกรรมในโปรแกรมทั้งหมด 16 ชั่วโมง เป็นระยะเวลา 2 วัน มีรายละเอียด ดังนี้

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม เพื่อให้ผู้เข้าร่วมโปรแกรมมีเห็นความเชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับป่าไม้สัมผัสกับความงามแห่งป่าไม้ สัมผัสกับคุณค่าของป่า สร้างประสบการณ์การภาวนาในป่าฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับป่าไม้สร้างความรักและผูกพันกับป่าไม้ แบ่งปันประสบการณ์

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3. ผลการใช้โปรแกรมพุทธจิตวิทยาวิถีนิเวศภาวนาเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืนสำหรับเยาวชน พบว่า ผลการทดลองกับสมมติฐาน 2 ข้อ คือ 1.เยาวชนที่เข้าร่วมโปรแกรมพุทธจิตวิทยาวิถีนิเวศภาวนาเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืน มีระดับพฤติกรรมภายในในการอนุรักษ์ป่าไม้ ในระยะหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง และ 2.เยาวชนกลุ่มทดลอง หลังจากที่ได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมพุทธจิตวิทยาวิถีนิเวศภาวนาเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืนมีผลคะแนนเจตคติและความตระหนักเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ในสูงกว่าระยะก่อนการทดลองรายละเอียด ดังนี้

ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบเจตคติและความตระหนักเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ในระยะก่อนและหลังได้รับโปรแกรมพุทธจิตวิทยาวิถีนิเวศภาวนาเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืน ด้วยการทดสอบ t-test (แบบ Independent Samples Test) เนื่องจากค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติมีค่ามากกว่า 0.05 จึงเลือกใช้ ค่า t ที่

Equal variances assumed สำหรับค่า t กรณีความแปรปรวนเท่ากัน โดยการเลือกใช้ค่า t เท่ากับ 7.667 มีค่า Sig. (2-tailed) เท่ากับ 0.000 ซึ่งน้อยกว่า 0.05 พิจารณาจากสมมติฐานที่ตั้งไว้นั้นคือ ปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H_0) ยอมรับสมมติฐานรอง (H_1) หมายความว่า เยาวชนที่เข้าร่วมโปรแกรมพุทธจิตวิทยาวิถินิเวศภาวนาเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืน (กลุ่มทดลอง) มีระดับเจตคติและความตระหนักเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้สูงกว่า กลุ่มควบคุมในระยะหลังการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยเจตคติและความตระหนักในการอนุรักษ์ป่าไม้ภายหลังเข้าร่วม โปรแกรมพุทธจิตวิทยาวิถินิเวศภาวนาเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืนระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมในระยะหลังการทดลอง

พฤติกรรมสิ่งแวดล้อม ในการอนุรักษ์ป่าไม้		n	$\bar{X}$	S.D.	t	Sig.
ด้านเห็นความงามของป่าไม้	กลุ่มทดลอง	30	3.31	.956	2.638	.005*
	กลุ่มควบคุม	30	2.71	.594		
ด้านเห็นคุณค่าของป่าไม้	กลุ่มทดลอง	30	4.16	.582	8.710	.000*
	กลุ่มควบคุม	30	2.81	.410		
ด้านกลัวว่าจะหมดไป	กลุ่มทดลอง	30	3.93	.590	6.371	.000*
	กลุ่มควบคุม	30	2.61	.650		
ด้านความตั้งใจ	กลุ่มทดลอง	30	3.84	.660	8.476	.000*
	กลุ่มควบคุม	30	2.61	.610		
ค่าเฉลี่ยภาพรวม	กลุ่มทดลอง	30	3.81	.630	7.667	.000*
	กลุ่มควบคุม	30	2.68	.393		

นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 1 จะเห็นว่า ภายหลังจากที่กลุ่มทดลองได้รับการอบรมด้วยโปรแกรมพุทธจิตวิทยาวิถินิเวศภาวนาเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืน ทำให้กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยผลต่างของคะแนนพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้สูงกว่ากลุ่มควบคุม

นอกจากนี้ ยังพบว่า เยาวชนที่เข้าร่วมโปรแกรมพุทธจิตวิทยาวิถินิเวศภาวนาเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืน มีระดับพฤติกรรมภายในในการอนุรักษ์ป่าไม้ ในระยะหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยเจตคติและความตระหนักรู้ในการอนุรักษ์ป่าไม้ ภายหลังเข้าร่วมโปรแกรมพุทธจิตวิทยาวິถีนิเวศภาวนาเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืน ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมในระยะหลังการทดลอง

พฤติกรรมสิ่งแวดล้อม ในการอนุรักษ์ป่าไม้		$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	t	df	Sig.
				(ความต่าง)(ความต่าง)				
ด้านเห็นความงามของป่าไม้	ก่อน	2.79	.267	0.57	0.098	1.982	29	.000*
	หลัง	3.31	.365					
ด้านเห็นคุณค่าของป่าไม้	ก่อน	2.94	.360	0.99	0.104	6.432	29	.000*
	หลัง	4.16	.464					
ด้านกลัวว่าจะหมดไป	ก่อน	2.88	.683	1.28	0.100	4.774	29	.000*
	หลัง	3.93	.583					
ด้านความตั้งใจ	ก่อน	2.83	.570	1.01	0.105	4.536	29	.000*
	หลัง	3.84	.675					
ค่าเฉลี่ยภาพรวม	ก่อน	2.83	.470	0.49	0.057	5.576	29	.000*
	หลัง	3.35	.527					

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่า หลังจากที่ได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมพุทธจิตวิทยาวິถีนิเวศภาวนาเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืน ทำให้เยาวชนกลุ่มทดลอง มีคะแนนเจตคติและความตระหนักเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ในระยะก่อนการทดลอง สูงกว่า ระยะหลังการทดลองทุกด้าน

สรุปได้ว่า โปรแกรมพุทธจิตวิทยาวິถีนิเวศภาวนาเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืน สามารถสร้างเจตคติและความตระหนักเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ให้แก่เยาวชนที่ได้รับการเข้ารับโปรแกรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปผลการวิจัยและการอภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาวิจัยเรื่องโปรแกรมพุทธจิตวิทยาวິถีนิเวศภาวนาเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืนสำหรับเยาวชน ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลได้ว่า

1. แนวคิดพุทธจิตวิทยาวິถีนิเวศภาวนา คือ แนวคิดบูรณาการหลักพุทธธรรม ไตรสิกขาและหลักพุทธธรรมปรัโตโสระร่วมกับทฤษฎีจิตวิทยา ทฤษฎีแรงจูงใจ ทฤษฎีการสร้างเจตคติผ่านการสื่อสารของ ของคาร์ล ฮอฟแลนด์ (Carl Hovland) และแนวคิดนิเวศ

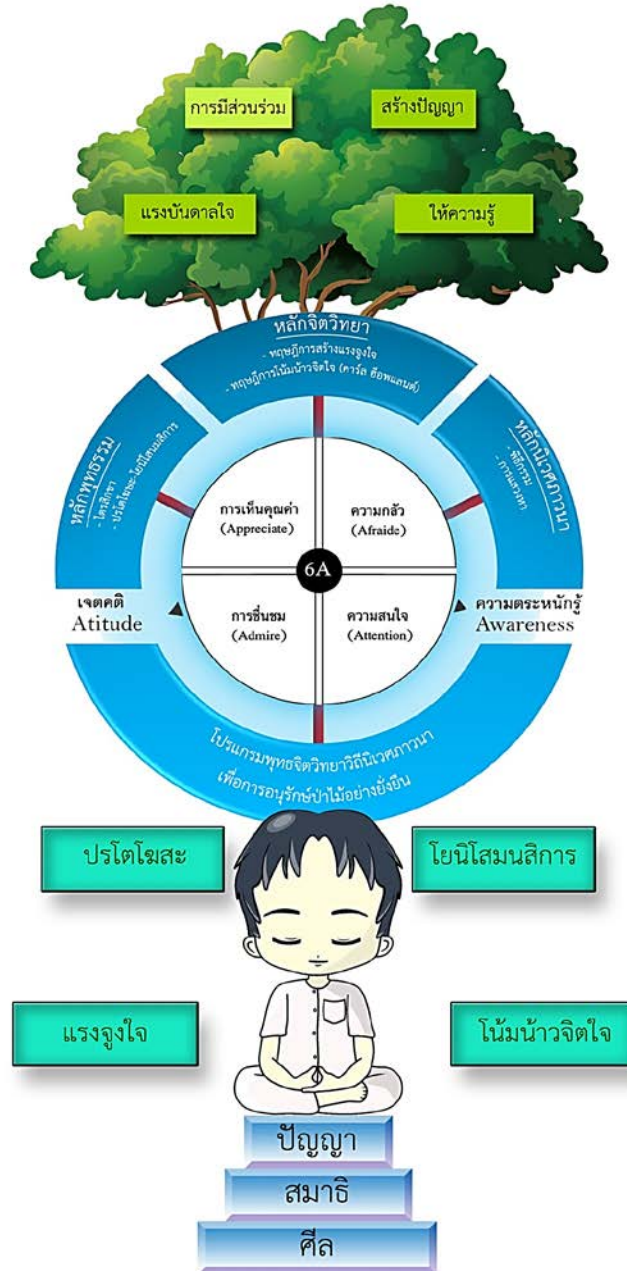
ภาวนา ซึ่งเป็นการเดินทางเข้าป่าค้นพบจากการเดินทางแสวงหาสัจธรรม คำตอบเป็นการแสวงหาทางจิตวิญญาณแห่งป่าเพื่อเชื่อมต่อกับธรรมชาติและป่าไม้ ทำให้เกิดเจตคติและความตระหนักในการอนุรักษ์ป่าไม้นผ่านแนวคิดพุทธบูรณาการ (พระครูพิพิธจารุธรรม, ดร., 2557)

2. คุณลักษณะและปัจจัยของโปรแกรมพุทธจิตวิทยาวິถินิเวศภาวนา เพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืนสำหรับเยาวชน คุณลักษณะของโปรแกรมฯ มี 4 ข้อ คือ 1. การเห็นความงาม เห็นประโยชน์ของการมีส่วนร่วมเพราะการอนุรักษ์ป่าไม้เป็นสิ่งที่ทุกคนต้องมีส่วนร่วมเข้ามาเกี่ยวข้องมีส่วนร่วม 2. การเห็นคุณค่า การที่เยาวชนเห็นความสำคัญของป่าไม่ว่ามีคุณค่ามากเพียงใด ก็จะทำให้เยาวชนเห็นคุณค่ามากขึ้นเท่านั้น 3. การเกิดความกลัวว่าป่าไม้จะหมดไป 4. การเกิดความตั้งใจจะอนุรักษ์ ส่วนปัจจัยของโปรแกรมฯ มี 4 ข้อ คือ 1. สร้างการมีส่วนร่วม 2. เกิดปัญญา 3 มิติ-เชื่อมโยงกับตัวเอง-เชื่อมโยงกับคนอื่น-เชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อม 3. ทำให้เยาวชนเกิดแรงบันดาลใจ 4. มีความรู้เชิงระบบ Systematic Knowledge

3. เยาวชนที่เข้าร่วมโปรแกรมพุทธจิตวิทยาวິถินิเวศภาวนาเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืน มีระดับเจตคติและความตระหนักเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ ในระยะหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง ผลการศึกษาเป็นไปตามสมมติฐานและสอดคล้องกับแนวคิดพุทธจิตวิทยาวິถินิเวศภาวนา (Eco-Meditation) ว่ามนุษย์สามารถใช้ป่าไม้ในการแสวงหาความจริง สัจธรรม และคำตอบของชีวิต รวมไปถึงการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับป่าไม้ ผ่านพิธีกรรมและกิจกรรม หลักการในการดำเนินการเน้นเยาวชนเป็นศูนย์กลางคือ ให้เยาวชนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง (learning by doing) เชื่อมโยงกับป่าไม้ของชุมชนที่อยู่รอบๆ ตัว ส่วนวิธีการ คือ กระตุ้นให้เยาวชนมีเจตคติ และความตระหนักเห็นความงดงาม ประโยชน์ เกิดความปิติที่จะศึกษาและอนุรักษ์ต่อไป เป็นความรัก ความผูกพัน ห่วงแหนในป่าไม้ ทำให้เกิดการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืน (ลินดา การภักดี, 2561)

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากผลการวิจัย ได้องค์ความรู้ใหม่ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

โปรแกรมพุทธจิตวิทยาวินิเวศภาวนาประกอบด้วยหลักพุทธธรรมคือไตรสิกขา และปรัตโฆสะ-โยนิโสมนสิการ ส่วนหลักจิตวิทยาการคือทฤษฎีการสร้างแรงจูงใจและแนวโน้ม จิตใจและหลักนิเวศภาวนาส่วนปัจจัยองค์ประกอบของโปรแกรมฯ มี 4 ข้อ คือ 1. สร้าง การมีส่วนร่วม 2. เกิดปัญญา 3 มิติ-เชื่อมโยงกับตัวเอง-เชื่อมโยงกับคนอื่น-เชื่อมโยงกับ สิ่งแวดล้อม 3. ทำให้เยาวชนเกิดแรงบันดาลใจ 4. มีความรู้เชิงระบบ ภิSystematic Knowledge ผลของการเข้าโปรแกรมฯจะกระตุ้นให้เกิดเจตคติและความตระหนักรู้ซึ่งเป็น พฤติกรรมภายใน 4 ด้าน คือ 1.การเห็นความงาม 2.การเห็นคุณค่า 3. การเกิดความกลัว ว่าป่าไม้จะหมดไป 4. การเกิดความตั้งใจจะอนุรักษ์ป่าไม้ ผลของโปรแกรมคือจิตแห่งการ อนุรักษ์ที่ประกอบด้วยความเข้าใจ เห็นคุณค่า เมตตาและการดูแลเมื่อจิตนี้ได้เกิดขึ้นใน ใจเยาวชนและเมื่อโตขึ้นก็จะออกมาเป็นพุทธจิตวิทยาวินิเวศภาวนา เติบโตที่ไหนก็จะ ช่วยในการปกป้องอนุรักษ์ป่าไม้ให้ยั่งยืนตามแนวทางของนิเวศภาวนาคือการส่งต่อจิต วิญญาณแห่งการอนุรักษ์ให้คนรุ่นต่อ ๆ ไป

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

- 1) จากระยะเวลาการวิจัย ควรเพิ่มระยะเวลาในการติดตามผลของการ ทดลองในการสร้างเจตคติและความตระหนักรู้ ว่ามีผลคงทนเพียงใด
- 2) ควรสนับสนุนให้นักกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการเรียน การสอนและกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรศึกษาบทบาทการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาใน ศตวรรษที่ 21 เพื่อใช้เป็นองค์ความรู้ในการส่งเสริมการบริหารงานสถานศึกษา อันจะ นำไปสู่การร่วมกันจัดการศึกษาตลอดชีวิตของผู้เรียน
- 2) ควรศึกษาถึงผลต่อการนำโปรแกรมการฝึกอบรมตามพุทธจิตวิทยาวินิ เวศภาวนาไปทดลองกับกลุ่มเยาวชนที่แตกต่างกัน เพื่อนำผลการศึกษาไปปรับปรุงการ บริหารการศึกษาให้สอดคล้องตามสภาพบริบทของแต่ละพื้นที่

3. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

- 1) ควรนำโปรแกรมการฝึกอบรมตามพุทธจิตวิทยาวินิเวศภาวนาไปจัด อบรมการเรียนการสอนให้เยาวชน ที่มีการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาบูรณาการกับ

สิ่งแวดล้อม เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมทางด้านสิ่งแวดล้อมนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมภายนอกตัวเองโดยเฉพาะป่าไม้สู่ความสำเร็จและความสุขภายใต้กรอบการศึกษาแนวพุทธ คือ ไตรสิกขา

2) จัดกิจกรรมอบรมโปรแกรมและเผยแพร่องค์ความรู้ให้กับครู อาจารย์ ผู้สอนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา เพื่อสามารถนำแนวทางการพัฒนาโปรแกรมพัฒนาตนตามหลักพุทธจิตวิทยาวิถีนิเวศภาวนาไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อเตรียมความพร้อมผลิตเยาวชนให้ใส่ใจในสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนต่อไป

4. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) จากผลการวิจัยพบว่า การนำหลักธรรมไปบูรณาการจัดเป็นโปรแกรมฝึกอบรมเยาวชน สามารถเสริมสร้างเจตคติและความตระหนักรู้ในการอนุรักษ์ป่าไม้ ดังนั้นสถาบันที่มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม สามารถนำแนวทางการพัฒนาเยาวชนตามหลักพระพุทธศาสนา ในการนำไปเป็นกิจกรรมเสริมในรายวิชาให้เยาวชนมีทั้งความรู้ ทักษะและความรู้สึกร่วมจากกิจกรรม เพื่อพัฒนาให้การนำความรู้ไปสู่ภาคปฏิบัติได้

2) ควรสนับสนุนให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สถาบันทางการศึกษา ครู พระสอนศีลธรรม ได้นำกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการเรียนการสอน และกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ธรรมชาติปละสิ่งแวดล้อม

รายการอ้างอิง

- คำวิเศษ เพ็งวันสุวรรณ. (2561). แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้เขตป่าสงวนแห่งชาติดงห้วยผาพื้นที่บ้านน้ำปาก เมืองปทุมพร แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. *วารสารนวัตกรรมการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศ*, 6(2), 9.
- ชลธิรา ชาวบ้านกร่าง. (2561). การสำรวจความตระหนักทางสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 3. ใน *การประชุมวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 56* (น. 172). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- พระครูพิพิธจารุธรรม, ดร. (2557). *แนวทางการอนุรักษ์ป่าตามหลักคำสอนพระพุทธศาสนา เถรวาท* (รายงานผลการวิจัย). พิษณุโลก: วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- ลินดา การักดี. (2561). *การพัฒนาชุดฝึกอบรมสิ่งแวดล้อมน่ารู้เพื่อเสริมสร้างความตระหนักรู้ต่อสิ่งแวดล้อมสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา* (ปริญญาณิพนธ์ปริญญาคุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. กรุงเทพฯ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง (พ.ศ. 2560 - 2564)*. สืบค้น 2 ธันวาคม 2564, จากhttp://www.nesdb.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6422